

GOD. II.

U ZAGREBU, LIPANJ (škol. god.) 1930./31.

BR. 10.

»Mali Istranin« izlazi jedamput mjesečno. — Pretplata iznosi 12 dinara na godinu. — Pojedini broj stoji 1 dinar. — Za inostranstvo dvostruko. Uredništvo i uprava nalaze se u Boškovićevoj ulici br. 20. — Telefon 59.31.

SADRŽAJ: Rikard Katalinić-Jeretov: Još ne zvone naša zvana . . . — Jos. A. Kraljić: Za srećom. — Jos. A. Kraljić: Tko to tapka . . .! — Ljubidrag Garčina: Rob nezarobljeni. — Ernest Radetić: Zastava. — R. F. Magjer: Sa puta u Bašku. — Lijepa naša Istra: Učka s Opatijom-Voloskim, Lovranom, Ikom, Ičićima i t. d. — Granica između Italije i Jugoslavije. — Trst gledan s Barkovlja. — Jos. A. Kraljić: Posljednja knjiga. — Ljubidrag Garčina: Djeca su se bojala. — Medvjed. Jos. A. Kraljić: Moru. — Postolar i gavan. — Razno. Škrtae. — Veseli kutić.

UREDNICI:

ERNEST RADETIĆ, ZAGREB

JOSIP A. KRALJIĆ, CRIKVENICA.

TISKARA PERKO

vlasnici:

Aleksandar Perko i Miroslav Reputin
Zagreb, Gundulićeva ul. 26 - Tel. 5069

Izrađujemo prvoklasno sve štamparske poslove kao:
listovne i zaključne papire, posjetnice, re-
klamne karte, račune, kuverte, letake, pla-
kate, brošure i t. d., — solidno i brzo.

Tražite bezobvezne ponude.

BESPLATNI KATALOG
dobivaju čitaoci »Malog Istranina« ako
za zatraže listom od trgov. i otpr. kuće

Kastner i Ohler, Zagreb

Vi niste prehladeni

a ipak osjećate glavobolju,
neraspoloženje, smalaksalost.

U takvim slučajevima u prvom
redu pomislite na želudac, te
ako on dobro ne obavlja svoj
posao, osjećate poteškoće pro-
bave, slab tek, imate tvrdnu stoli-
ciu, tada ste našli pravi uzrok
Vašeg neraspoloženja. Urednu
probavu i redovitu stolicu dobit
ćete, ako upotrebite GASTOL
ČOKOLADU.

Kutija od 12 kom. sa uputom u ljekarnama Din 12.—

TISKARA
C. ALBRECHT
(PETAR ACINGER)
ZAGREB

Radićeva 26   Telef. 3070

U vlastitoj nakladi izašao je
»ALMANAH GRADA ZAGREBA«
džepnog formata, a stoji Din 40.—

MODNI KROJAČKI SALON ZA GOSPODU

A. SLAVEC
ZAGREB

Illica — Mesnička ulica broj 1

ODLIKOVAN ZLATNOM MEDALJOM
I »GRAND PRIX«-OM U NICI

TVORNICE P. TESLIĆ, SISAK

Proizvode:

špirit, likere, konjak, rum, rakiju, kvasac, uglj. kiselinu,
potašu, kristalnu sodu, vještačko đubrivo

Firma je vlasnik velikih izvora prirodne mineralne vode, poznate
pod imenom prirodna radioaktivna **SISAČKA MINERALNA VODA**

Ova voda je odlično stolno i ljekovito piće. — Pitka je sama,
sa vinom, voćnim sokovima i mlijekom

MALI ISTRANIN

GOD. II. ZAGREB, LIPANJ ŠKOL. GOD. 1930. 31. BR. 10.

Još ne zvone naša zvona . . .

Rikard Katalinić-Jeretov

zvona . . . . I ne znam, gdje sam bio tužniji, da li ovdje danas ili dva Uskrsa ranije u drevnom dvoru, na lomnome klisu . . . . Ovdje, ovdje je tužnije u velikom carskom gradu . . . .

. . . . Tamo u drevnom dvoru, kad sam gledao sa visa, gdje se u prodolici smije jabuka u cvijetu — lelujalo se kao u snu predanom naše sinje more, moj Jadran nezaboravni, i ja sam čuo nad uskočkim morem onu zvonjavu naših zvona koja će da navijesti naš dan i našu zoru . . . . Ovdje mi nekud turobno zvone zvona, i prvi se list budi na prašnim stablima velikih aleja i nikako da dočara žudjenu melodiju zvona naših . . . .

. . . I opet sam sakrio pjesmu u dušu, mislim na istarska mila i nasmijana seoca na sunčanoj obali Jadrana — čekam zoru — nadam se — štaviše vjerujem u naše vaskrsenje, ali bolno šapćem: Još ne zvone naša zvona!

U Beču, na Vazam 1918.

Trinaest puta, poslije bečkog žalosnog Vazma, zabijelio se cvijet na bademima na sunčanim istarskim osojima, trinaest puta nije tužni narod mogao da pozdravi u malim crkvicama po vrhovima i tužnim naseljima, uskrsni blagdan u svojem dragom jeziku, i trinaest puta zabugario sam ojadjen iz dubina bolnoga sreća: Još ne zvone naša zvona!

Pomozi, Gospode, da zazvone nad Učkom, nad Rašom i nad Kvarnerom, pomozi, Gospode!

Split 1931.

Rikard Katalinić Jeretov.

Za srećom

Jos. A. Kraljić

U nekom siromašnom primorskom seocu živio starac Andrija sa svojom ženom i jednim sinom Srećkom. Seljani bavili se ratarstvom i ribarstvom, a mnogi okušavali svoju sreću i vadenjem koralja. Samo neki posvećivali se pomorstvu, što je u ono doba bilo još u onom kraju istom u začetku.

Starac Andrija sve je to pokušao: mučio se i znojio, i dok je mogao da motikom i mašklinom obrađuje svoj prostrani vrt, da baca mrežu, ili da sa svojim susjedima traži po duboku dnu zelena mora skupocjeni koralj, bilo mu u kući svega dosta i živjelo se dobro i zadovoljno. Ali kad je onog nesrećnog dana jedini kapetan u selu nesmotrenošću nasukao jedrenjaču na neki greben Egejskoga mora, a Andrija si jedva

spasio život, izgubivši pri tome desnu ruku, stale su polako ulaziti u njegov dom bijeda i oskudica.

Zena mu bila nemoćna, a sin ni u čemu nalik na njega. Volio je ležati pod gustom krošnjom stare lipe na dvorištu i čitati iz nekakve knjige, što ju je kupio na vašaru, kad je s ocem bio prvi puta u obližnjem gradu. U toj knjizi kao da je bio cijeli njegov život i sva njegova sreća. Požudno bi čitao o dalekom svijetu, gdje ljudi teku na laki način veliko bogatstvo, a mnogi kraj toga i neprolaznu slavu.

Srećko je o tome podjednako mislio, a kad bi ga roditelji opominjali, da se prihvati posla, slegao bi ramenima i odrezao posvema kratko i jetko: »Bio bih lud; neću valjda raditi za koru crna hljeba ili tanjir sočiva!«

I sve što dalje, bivao je Srećko tvrdokorniji i sve se manje obazirao na lijepe opomene svojih roditelja.

• • •

Jednoga dana ustane neobično rano, obuče najbolje odijelo, pospremi svoje stvari u kovčežić, metne čudotvornu knjigu u džep i probudivši roditelje, reče:

— Zbogom! Idem u svijet, da tražim sreću!...

Sve opomene, zaklinjanja i suze roditelja, da ih ne ostavlja onako stare i iznemogle, nijesu pomogle. Srećko otvori vrata i izide.

Upravo širokom bijelom cestom, što je iz njegova sela vodila u dalek grad, o kome mu toliko pripovijedao neki brijač, koji je jednom živio u njegovom selu.

— Tamo ću naći sreću, — govorio Srećko u sebi zadovoljno i koračao brzim korakom, da što prije dođe do mjesta, gdje ga čeka bogatstvo i slava.

Podnoć dođe do neke guste šume i odluči tu prenoćiti. Svladan umorom, brzo je zasnuo.

U snu prikaže mu se neki starac duge bijele brade i velikih kao srp nazubljenih nokata. Svojim svijetlim razrogačenim očima gledao je u njega kao da će ga progutati. Dugo je tako stajao nijemo i nepomično, a onda uzdigne naglo obje ruke u vis. U tom času izgledao je starac kao golem orao oštarih raširenih krila.

Srećko je drhtao i sklapao ruke moleći, da mu poštedi život.

— Smiri se! — reče mu starac iza stanke. — Znam, što želiš!... Idi u grad i uspiji se na najviši toranj, što se oholo diže iznad kraljeve palače. Tamo ćeš naći u pukotini vrapca prelomljene noge. Baci mu ovo zrno i on će ti reći, što ti je dalje raditi.

Starac mu dobaci zrno, raširi ruke, kao da će ga obuhvatiti svojim oštrim noktima i nestane ga.

Srećko se probudi i sav u strahu potraži dobačeno mu zrno. Zatim potrči iz šume kao da ga vihor nosi, a onda dalje širokom bijelom cestom, koja ga vodila do njegova tornja i do vrapca prelomljene noge.

Već izdaleka ugleda toranj, o kome mu govorio onaj zagonetni starac.

Kad je došao u grad, uspne se na toranj i radoznalo stane tražiti po pukotinama vrapca.

I nije dugo tražio. U zidu pokraj najvećega zvona virila iz uske pukotine kao snijeg bijela vrapčeva glava. Srećko se začudi takovoj glavi, ali se onda sjeti riječi onoga starca u šumi, izvadi iz džepa zrno i ponudi ga vrapcu.

Vrabac uzdigne glavu, kljune, proguta zrno i progovori čovječjim glasom:

— Znam, što tražiš!... Idi dalje do grada, što je odavle dva dana hoda daleko. Grad se prostire uz more, a u luci mu usidrena lada na tri jamba. Na najvišem vije se crna zastava sa zlatnom zvijezdom u sredini. Idi na brod i zamoli kapetana, da te primi u službu. Kaži mu, da si

govorio sa mnom i da mi je desna noga prelomljena. Idi, — završi vrabac, uvuče se u pukotinu, zažmiri i usne.

Srećko ostane kao okamenjen. Nemalo ga začudila čovječja riječ iz kljuna vrapca bijele glave. I plašio se. Još dva dana noda, a njega već sada izdaju noge. Pored toga bio je gladan i žedan. Od juče nije okusio ništa, a u džepu ni prebijene pare, da si kupi komadić kruha.

Zamišljen i žalostan side s tornja i izade iz grada. Pred njim se opet protezala u nedogled duga bijela cesta. Pomislivši, da će po njoj morati hodati još dva cijela dana, zavezalo ga u srcu i obuze ga strah, da će poginuti jadno od umora i gladi. Ali čežnja za srećom, bogatstvom i slavom, pa savjet vrapca u pukotini na tornju, sve to ulijevalo mu na časove nove snage i on se polagano približavao luci, u kojoj će naći lada i kapetana, koji će ga uzeti u službu.

Na putu hranio se korijenjem i divljim voćem, pio vodu iz kaljuža i tako stišavao glad i žedu.

Drugoga dana podveče stigne u grad na moru. Prvo, što mu je upalo u oči, bila je lada s crnom zastavom, na kojoj je poput sunca sjala

zlatna zvijezda. Od uzbuđenja i sreće pobrza na palubu i zapita za kapetana. Kapetan izide iz svoje ćelije i približivši mu se nagovori ga:

— Što ćeš mali?

— Dolazim iz grada, u kome je toranj, a u njemu vrabac bijele glave...

— Tako? — začudi se kapetan. — Jesi li ga vidio?

— Govorio sam s njime. Desna mu je noga prelomljena.

Kapetan se zamisli, a Srećko zamoli:

— Primite me u službu. Radiću vam na brodu svaki posao. Eto već mogu...

— Dobro! — upade mu u riječ kapetan pružajući mu ruku. — Ostaćeš, samo znaj, da je kod mene teška služba, a život nesiguran.

Srećko je malo za to mario, a kad mu ponudiše dobru i obilatu večeru, nije se više ni sjećao ozbiljnih kapetanovih opomena.

Sjutradan odjedrila lada u daleke strane.

Kad se Srećko probudio i izašao iz svoje ćelije na palubu, zaprepasti se i jaukne, kao da mu je srce puknulo. Na brodu nigdje ni žive duše. Nestalo kapetana i mornara kao da ih je more progutalo. Samo na pramecu broda, u kavezu od srebrnih žica, pjeva neka sitna ptica kao da plače.

Srećko sjedne do kaveza, obuhvati rukama lice i stane gorko plakati. Sam na široku moru: on i ptica, koja samo plače.

Dani su prolazili, a lada je plovila sve dalje i dalje u široko i beskrajno more.

Srećko sve tužniji sjedio po čitave dane uz kavez i razmišljavao o svemu, što se s njim zbilo otkad je ostavio svoje pitomo seoce i dobre roditelje.

Jedne noći trgne se naglo iza sna i sav zaprepašćen potrebi na palubu. Lada je udarila u neki greben i stala tonuti. Srećko htjede da skoči u more i da se spasi plivanjem, ali uto začu iz kaveza na pramcu čovječji glas:

LIJEPA NAŠA ISTRA: Učka s Opatijom-Voloskim, Lovranom, Ikom, Ičićima itd.

— Stani! Ne skači u vođu!

Srećko protrne i stane drhtati, a onda zapita kroz plač:

— Tko si?

— Pridi bliže! — začu se opet glas.

Na pramcu broda sjedio kapetan u krugu svojih mornara i držao u ruci onu ptičicu iz kaveza.

Srećko se začudi, kad opazi, da je to onaj isti vrabac, što ga je vidio u pukotini na tornju.

— Evo. — reče kapetan, kad se Srećko približio. — ova je ptica već toliko dana s tobom na brodu, a ti se nijesi sjetio, da joj podaš hrane. Noga joj je prelomljena i tužno te zvala, da joj pomogneš... A prelomila je ovdje, na ovom grebenu, kad je tražila hranu, da prehrani sebe i svoje mlade. Ona je bila srećna, kad je to mogla, a danas je gladna, tužna i nesrećna...

Srećko je gledao žalosno u onu bijelu glavicu nemoćne ptice. Glava joj međutim postajala sve veća i veća, dok se konačno pretvorila u staračku čovječju glavu s bijelom dugom kosom.

— Moj otac! — vrisne Srećko i sruši se na palubu. U onoj zaplakanjoj glavi upoznao je blijedo i ispaćeno lice svoga staroga oca.

U nesvjestici usne, a u snu prikaže mu se onaj isti starac, kojega je one noći vidio u šumi. Starac mu se približi i reče:

— Uputio sam te na vrapca prelomljene noge, da vidiš kako žive oni, koji si sami ne mogu pomoći. U onom je vrapcu tužno srce tvojega oca, kojega si ostavio prelomljene ruke, stara i nemoćna u tvom pitomom selu. Išao si u potragu za srećom, a ona te čeka u tvom rodnom selu, jer je sreća samo u radu i u ljubavi do svojih roditelja... Razumom je treba tražiti i noktima izorati. Ovoliko je nokata tvoj otac utrošio, dok je podigao svoju kućicu, obradio svoj prostrani vrt i odgojio tebe čila i zdrava.

To izustivši pokaže starac svoje nokte iz kojih je curila krv po čitavu njegovu tijelu.

Srećko zaplače.

Uto se s najvišega jambora spustila sa zastave zlatna zvijezda na Srećkovo čelo, dok je samu zastavu otrgnuo vjetar i odnio je daleko, daleko u morsku pučinu.

Srećko se probudi sav u znoju... Ah, kako je bio srećan, kad je uvidio, da je to bio samo san, strašan san, i da je u svom toplom krevetu, nad kojim se nadvila njegova dobra majka gladeći ga milo po čelu svojom mekanom ručicom.

Od toga dana nije već ležao pod lipom na dvorištu i čitao iz one knjige s vašara u gradu, već je marljivo obrađivao vrt, bacao mrežu i vadio koralje iz dubina zelena mora.

I našao je sreću!

Jos. A. Kraljić.

Tko to tapka . . . ?

Tko to tapka potajno,
Milji se i zlati,
Tko to zurka očajno
Pred našima vrati?

Na ruci mu šapica
Viri ispod runa —
Na glavi mu kapica
S perom od pauna...

To je porod Vučice,
Krvav pir nam sprema,
Mirne su mu ručice
Dok stražar zadrijema!

Prenite se! Gledajte,
Nešto britka nosi
U dvore mu ne dajte,
Da nas ne pokosi!

Jos. A. Kraljić.

Rob nezarobljeni

(Prema narodnoj pripovijesti 'Suze materine').

Bilo jednom u jedne majke devetero sinova, koji su već od najranije mladosti bili, gotovo uvijek tužni i neveseli. I ma da nisu nikad pokazivali znakova veselja, ipak su bili uvijek bodra duha, onako kao što su već oni, koji su svjesni da samo svojom moći mogu i ukloniti razloge zbog kojih su ojadjeni. Znala je njihova brižna majka koji je uzrok njihovoj čestoj potištenosti; tištilo ih ono što i nju: bili su robovi; bili su pod vlašću tuđjih gospodara; njihovom zemljom šepirio se bahati dušmanin, koji se je nekad, bez svojih zasluga, bez junaštva, već na prevaru, lukavstvom, podlački, ulješki, bio ušuljao na tle njihovih pradjedova.

Ljubidrag Garčina

A kad se braća opasaše muškom snagom odlaziše da obračunaju sa podlim zatornikom njihove slobode. Majka njihova, sva sretna, podijeli im svoj majčinski blagoslov i uputi ih, da iskupe zavjet svojih otaca: da vrate slobodu sebi i svojim potomcima, da izagnaju bahate zavojevače, koji su svojom poganom nogom oskvrnuli njihovo posvećeno tlo, natopljeno krvlju i znojem njihovih predaka.

I svladali su mrskog neprijatelja; očistiše svoje dubrave, polja i gore od gadnih skotova, koji su im sisali krv; potjeraše ih, silene i brojne. njih devetorica sama. Ali, avaj, njihova pobjeda nije bila potpuna: neprijatelj im odvede u sužanjstvo najmladjeg brata, a k tome nisu uspjeli da oslobode i jedan maleni dio svoje zemlje, malen, doduše, ali najljepši od svih krajeva svoje velike postojbine. I. kako su bili istrošeni borbom s nadmoćnim i brojčano znatno jačim neprijateljem, nisu htjeli uzalud gubiti glava; povratiše se svojoj majci ovjenčani lovor-vijencima, ponijevši u srcu zavjet da će kad-tad osvetiti svog zarobljenog brata i predočiti od dušmanina preostali dio svoje zemlje. Nisu klonuli duhom. Bili su zadovoljni s prvim svojim uspjehom, oni, koji su, inače, bili skloni da privole i otačkom predanju, da su za njih od Kraljevića Marka i od Kosova muke.

Težak je udarac bio za jadnu majku, kad je vidjela da su joj se sinovi vratili bez najmladjeg brata. I otada je neprestano tužila za svojim izgubljenim mezimčetom. Izgledalo je da njenoj žalosti neće biti nikod kraja. Mirili su je sinovi obećanjima, da će oni već da osvete svog brata i privedu joj ga u krilo, ali, zaman, ona je bila bezutješna.

Dok jedne noći, tek što se je iza plača bila zavela u san, javi joj se, — da li kao snovidjenje ili kao zbiljsko prividjenje, — njeno nestalo dijete. Obradova mu se i poletje da ga zagrlji. Ali ono uzmakne.

»Šta bježiš od mene?« upita ga majka.

Istarko ne odgovori ništa, već je tužno gledaše.

»Šta ti je to po licu i rukama?« progovori opet majka, pošto je opazila da je sav izranjen po licu i rukama.

»To su mi nanijele tvoje suze«, najzad progovori sjetnim glasom.
»Ali obećaj mi, da ćeš prestati da tuguješ za mnom, pa će biti lakše i mojoj duši.«

Sirota majka nevjericom je slušala riječi svog milog djeteta. Kako da mu ona svojom tugom nanosi još veću bol? Kako bi ona mogla da ne tuži za njim, svojim milim čedom, čiju riječ već ne sluša, koje se kinji i zlopati u sužanjstvu, komu crni zlotvori kidaju živo meso s tijela i brane da progovori jezikom kojim mu je ona tepala prve riječi? Pa mu reče: »Nisu ti te rane nanijele moje suze, već su ti ih nanijeli oni prokletnici, koji zarobiše tvoje tijelo.«

»Moje patnje uvećavaju mi tvoje suze. Svaki tvoj uzdah, koji odjekne u njihovim poganim dušama, uzmuti im crnu savjest, i natjera ih na bjesomučan strah da ću im se oteti. I obuzeti tim kukavičkim strahom, jače pritegnu negve na mojim nogama i lisice na mojim rukama. Svaki tvoj krik uznemiri im pasju savjest, pa, da utole njen glas, iscere svoje demonsko, pseće lice prema meni, bocnu me kopljem, napajaju me octom i meću mi trnov vijenac na glavu. Hihoću kao sove, grakću kao gavrani, sikte kao zmije spominjući tvoje sveto ime s najvećim porugama. Prijete se i tebi i mojoj braći, navodeći da će vas sve potamniti . . .«

Istarkova se majka, i po svoj tuzi koja joj sapinjaše srce, nasmije. I u tom vine svoje dijete u naručaj, i obasu ga cjelovima.

»Majko, ja sam svojim duhom uvijek uza te. Pa neka ti je lice s toga uvijek ožareno srećom. Oni zlotvori mogu i da mrevare moje paćeničko tijelo, ali duha koji u njemu prebiva ubiti ne mogu. Zato se smij njihovom trulom gujevu. Kud ćeš većeg poniženja za njih, nego kad dokuče da njihovo drmusanje s oružjem, njihovi bojni pokliči i prijetnje ne izazivaju u tebi bojazan zbog sebe i brigu radi mene, već da te sve to njihovo talambasanje u bojne trublje, nejunačko propinjanje i izljevi bolesne uobrazilje nagone na smijeh.«

Otada Istarkova majka ne proli više nikad ni jedne suze. Uvijek nasmijana i vesela bijaše. Sinovi njeni nisu ni pitali svoju majku koji je uzrok njenoj promjeni. Nisu ni pomislili, da je ona, tako preobražena, zaboravila na njihovog zarobljenog brata, niti da je prestala da ga voli još uvijek svojom velikom majčinskom ljubavlju. Jer znali su, po sebi,

da su i oni u vrijeme svojih najtežih časova, najernjih dana, kad je po njima gazio prokleti dušmanin, — bili uvijek postojani i vedra duha.

Bili su uvjereni da je i njihova majka privoljela otačkom vjeronvanju da se spas, sreću i slobodu dočekuje vedre duše, osmjehom na licu i junačkim srcem u grudima.

I otada, kao i dotada, braća svakog dana zapodijevahu razgovor o svom bratu, robu — nezarobljenom.

(Beograd).

Ljubidrag Garčina.

Zastava

Nije mi lako pri duši, kad moram da vam priznam jednu istinu: mali Zvanić nije bio odvažan! Dok bi se njegovi drugovi bez straha zalijetali u susjedov vinograd, obrstili još zelene lešnjake, pozobali najbolje grožde i pobrali slatke smokve, Zvanić se nije usuđivao ni blizu susjedovoj ogradi, a kamo li da bi je preskočio i zaletio se s objesnim drugovima u kvar.

Ili kad bi se već u rano proljeće uputili u šumu da među granjem grmovlja i u gušticima nađu po koje ptičje gnijezdo, lutajući bosonogi po šumi i šikarju, ne bojeći se ni trna ni oštrog kamena, pa ni ljutih zmija otrovnica, kojih po Istri imade na pretek, Zvanić jedva da bi se ponekad i to tek na veliko njihovo nagovaranje, usudio poći s njima.

A kada je jednom prilikom za takova pohoda u šumi ugledao na kamenu šarenu ridovku, kako se sunča, diže glavu i pucketa jezikom, probljedio je, čelo mu oblio hladan znoj i on se srušio u nesvijest, pa su drugovi imali grdne muke dok su ga dovukli do kuće.

U Zvanića bijaše mekana, nježna i plaha duša, profinjena i osjećajna, pa eto!

Kažu da je ovu nježnost i plašljivost baštinio od svoje pokojne majke, o kojoj ljudi, koji su je poznavali, pričahu da je bila andeoski lijepa i svetački mila. Siromašni je Zvanić nažalost, nije poznavao. Umrla mu malo nakon toga što je on ugledao svijetlo ovoga svijeta, dok je još bio u povojima. A umrla je i ona sirota od straha. Bilo je to one kobne godine 1924., kada su po svoj Istri gorjeli domovi naših seljaka, kada su praskale bombe i puške, kada su do zubiju oboružane fašističke rulje, da preplaše naše ljude i odvrate ih od izbora, provaljivale u naša pitoma istarska sela, prijeteci, pucajući, paleći i ubijajući naš goloruki puk.

Ernest Radetić

Banuli su tako jedne noći i u Zvanićevo selo, haračili i puškarali do zore. Zvanićeva oca ne bijaše kod kuće, jer je nedugo pred tim krišom prebjegao kroz šumu preko granice u Jugoslaviju. A ruha, da se na nekome iskali, potpalila je Zvanićevu kuću i u vatri umalo što nije poginula Zvanićeva majka, noseći u utrobi još nerodenog malog Zvanića. Nekoliko dana zatim rodio se Zvanić, ali je uskoro ostao siročić: umrla mu majka od straha i pretrpljenih muka.

Tetka Luca i ujak Pero uzeše ga k sebi i teškom ga mukom odgojiše.

Ujak Pero bijaše čvrsta naša istarska korenika i veliki rodoljub. Nekada je, dok je Istra još bila slobodna, bio na čelu Gospodarskoga društva, Sokola i Hrvatske čitaonice. Nije bilo narodnog sastanka i zбора na kojem se nije čuo i njegov glas. U takve bi dane odmotao veliku trobojnicu od teške svile, koju je za skupe novce dao izraditi, dignuo je visoko, popeo se na konja i krenuo na narodni zbor. A čitavo selo za njim, oduševljeno klikćući i pjevajući. To su bili dani slavlja i veselja, kojih ujak Pero nije mogao nikada zaboraviti.

Ali, nažalost, jednoga je dana sve to oduševljenje zamrlo. Došao je rat, ljudi se razišli svijetom, mnogi i poginuli i selo je ostalo pusto i žalosno. Žalost je postala još većom, kad su jednoga dana ušle neprijateljske čete u Istru, zaposjele ju i stale progoniti naše ljude. Utihnula je pjesma, narodni se vođe razbježali, a zastave se posakrivale jer ih je neprijatelj oduzimao i palio . . .

»Kume Pero!« pitali su seljaci šaptom, »a gdje se nalazi ona naša divna zastava?«

»Pst!« odgovarao bi važno i tajanstveno ujak Pero. »Na sigurnom je mjestu i čeka dan uskrsnuća svoga i vašega.«

A ljudi su okrijepljeni vjerom i nadom odlazili.

Dolazili su i strani vojnici, prijetili i tražili tu zastavu, ali je ujak Pero samo odmahivao glavom:

»Kakva vas zastava spopala? Nema u mene zastave, zastave su tamo preko, onkraj granice, u slobodi, a ne ovdje u zarobljenoj Istri!«

Vojnici su tražili, prevraćali kuće, ali zastave nijesu nalazili, prem su nekoliko puta ujaka Peru i zatvorili samo da bi im kazao, kuda ju je

spremio. Ali on je trpio, stiskao zube i šutio ko grob.

»Ujo, pričaj, kako je nekad bilo, pričaj o zborovima i pobjedama, pričaj o zastavama — —, moljakao bi Zvanić ujaka Peru. A ujak se samo raznježio. Uzeo bi Zvanića na krilo i raspričao se, i sam ganut do suza.

»Imali smo ti sokolsko društvo«, kazivao bi. »Crvene košulje, pero sokolovo na kapi, sami kršni i junački momci . . . . Pa i djeca. Stupala su okićena, ko mala junačka vojska u krasnim odorama. Naše je selo Zvaniću moj bilo na glasu. A da znaš samo kakvu smo divnu zastavu imali. Sama teška svila, isprepletana blistavim slovima, čije su zlatne niti marne ruke naših majka i djevojaka u zastavu utkale. I tvoja je dobra majka na njoj radila. Držak je bio sav okovan zlatnim čavličićima . . . «

»Daj, ujače, kaži, gdje je sada ta krasna zastava, ja bih tako želio da je vidim«, molio je Zvanić, ali je ujak tajanstveno odgovarao:

»Pst! Zastava je na sigurnom! Bog neka ti dade zdravlje, pa ćeš je i ti vidjeti, a možda i ponijeti na ramenima«.

»Ali ujo, kaži barem kakova je. Eto mi, istarska djeca, nikada još svoje zastave vidjela nijesmo«.

»Oh, jadaici, siromašni mali Istrani moji«, uzdahnuo bi na to ujak Pero i stao oduševljeno opisivati: »Eto ti rumenila nebeskog, kad sunce zapada. Dolje ti je more crveno kao krvlju zarumenjeno, ko purpur grimiz ruža, a ma krv, prava krv. A nešto poviše na nebu dugačak bijeli oblak, svjetao, sjajan, bijel ko snijeg, ko runo bijelog jaganjca vazmenog, pa nad njim nebo, plavo, ko čisto dječije oko, stapljajuć se s tamnom modrinom noći koja će uskoro da pane . . . A sve to ožareno suncem, zlatom . . . To je eto naša zastava, naša lijepa i sveta zastava . . . «

Ujak Pero se sav zažario, zažmirio očima, da je u duhu bolje vidi..

Zvanić bi naprotiv raširio zjenice i gledao, gledao širom rastvore-nih očiju — — Oh, da mu je dignuti tu zastavu, raširiti je na vjetru, pa nek vijori, nek leprša, nek ga miluje resama po obrazu — — —

I noću bi sanjao o njoj — — —

Gospode Bože, kolike li sreće! Zvanić je vidio svoju zastavu. Rodenim ju je očima gledao, vlastitim je prstima opipao mekanu svilu i s ushitom ju izljubio. Bila je zaista krasna, ta divna, ta sveta zastava. Oh, kako je Zvanić bio sretan. Vidio je ono, čega nijedan drugi mali zarobljeni Istranin nije mogao vidjeti, ono, što je već trinaest punih godina čežnja pet stotina tisuća istarskih Slavena — — — A evo kako se to godilo.

Jednoga se dana popeo Zvanić na dvor, pa da će otjerati kokoš, koja je poletjela visoko gore na sijeno, gdje će da snese jaje, protiv volje marne domaćice — Penjujući se tako i koprcajući po visokom sijenu, naslaganom sve do stropa, dovukao se sasvim pod krov u krajnjem kutu. Najednom umalo što nije propao u neku udubinu. Zadrža se i pogleda, a to ispod sijena viri iz te udubine kao neka motka, što li. Spretno stade razgrtati sijeno, a pred očima mu se uskoro ukaza nešto čemu se nije ni u snu nadao. Dugačka motka, u sredini nešto omašnija, omotana nepromočivim platnom i neobično pažljivo povezana.

Napast bijaše velika i Zvanić joj nije mogao odoljeti. Polako je odvezao uzicu, rastvorio voštano platno i — — — tek što nije kriknuo. Pred očima mu se ukaza — — zastava, prava pravcata svilena zastava, prelijevajuć se u prekrasnim bojama krvi, bijelog oblačka i plavog

neba, a sva iskićena šarenim vrpcama s resicama, blistavim zlatnim slovima i utkanim spomen danima.

Zvanić ju je presretan gledao. Širio ju, gladio rukama i dražlao njome svoje zarumenjele obraziće. A na koncu je sav raznježen zagnjurio u nju glavu i obasuo je poljubeima.

To je dakle naša zastava, naša svetinja — —

I bio je sretan — — —

Od toga je dana često, skoro svakog dana, krišom zalazio u dvor, pa na sjenik. Uvukao bi se ko miš u udubinu sjedie i promatrao blještavu svilu. — I svakog bi dana, sa suzama u očima, sanjario i maštao o njenom uskrsnuću — — Već se je gledao na konju, kako ju je visoko dignuo na rame pa kreće na veliki zbor, kao nekad ujak Pero, a za njim njegovi drugovi, cijelo selo — — — A kad bi se je sit nagledao, s počitanjem bi je poljubio, pomno je smotao i opet zagnjurio duboko u udubinu i prekrpio je sijenom — — —

Upravo je tako sanjario kraj zastave i onoga kobnoga dana kad je ostao bogaljem. Bilo je to 9. septembra 1930. godine. Čitava je Istra bila tužna. Pronio se glas, da su na Bazovici ustrijeljena četiri istarska omladinca: Bidovec, Marušić, Miloš i Valenčić. Sva su sela zaplakala i ovila se u crninu za svojim nesretnim sinovima. Ali nijesu smjela pokazati znaka tuge. Jer u svako je selo dojurila grupa vojnika i milicije i stala budno paziti, da ne bi izbili kakvi nemiri. Vojnici su stali obilaziti po kućama pretraživali su svaki kutić, ne bi li možda našli sakrivenog oružja — Bojali su se bune — — Banula je tako jedna skupina i

u ujak — Perovu kuću. Pretražila i isprevrnula sve tražeći naše novine i naše knjige, a i oružje. Isprebacali su sve od podruma do tavana, a dvojica se popeše i u dvor pa na sjenik.

Zvanić zadrhta — koljena mu klecnuše, na smrt je probljedio, a čelo mu oblio leden znoj.

Jer Zvanić bijaše veoma plašljiv. Bojao se svake sitnice, a kako ne bi ovih oboružanih crnih košulja, koje će ga sad pronaći i oteti mu ono što mu je najsvetije na ovom svijetu, divnu ovu i lijepu zastavu. Ujak će Pero umrijeti od tuge — A što će selo, kad dozna, da je baš on, mali Zvanić, krivac svemu tome — — —, toj općoj narodnoj sramoti . . .

Ali njegova lijepa i dobra duša bila je u svojoj nježnosti ipak velika, jaka. O, i kako jaka!

U jednom trenu Zvanić se ukopao u sijeno, smotao svetinju pod se i uvukao dušu u se.

Vojnici su psovali, tražili i prevrtali po sijenu. Ne mogući ogromnu hrpu sijena, koja je sezala do stropa svu isprevrnuti, turali su bajunetu na puški u sijeno probadajući desno i lijevo, ne bi li udarili možda o nešto tvrda, o kakav sakriveni sanduk oružja, čega li.

A jedan od njih pruži pušku i zabode bajunetu u onaj kut, u onu hrpu sijena, pod kojom se sakrio Zvanić. Oštri se bodež zario u ruku dječakovu, proba mu mekanu mišicu i zadro u lijevu stranu rebara — —

Meko se tjelešce zgrčilo u sijenu, strahovito je zaboljela rana, krv je mlazom šiknula, ali — — — Zvanić nije pisnuo. Jer da je kriknuo dušmani bi znali da je tu, otkrili bi ga, a s njim i svetinju njegovu, divnu zastavu narodnu — — Stisnuo je zube i progutao strahovitu bol — — A krvca, rumena dječakova krvca, kapala je iz otvorene rane i cijedila se na mekanu svilu — — —

Vojnici su psujući nešto u svom jeziku, sišli s dvora, otišli nekud preko dvorišta i pošli dalje u selo — —

Sav raskrvavljen, teškom se mukom spustio Zvanić sa sjenika, ostavljajući za sobom krvavi trag na sijenu — —

›Ujo!‹ krikne na pragu dvora zadnjom snagom i sruši se u nesvijest. Ujak Pero, koji se upravo u taj čas pojavio na pragu kuće dotrča k njemu.

›Ubiše mi zlotvori dijete!‹ zaplaka glasno, digne ga na ruke i odnese u kuću — — —

Dugo je Zvanić pobolijevao — I u bolnici je ležao nekoliko mjeseci, ali je prebolio. Ostao je ipak bez lijeve ruke. Odrezaše mu je u ramenu — — Danas hoda po svom selu kao bogalj — — — I nitko ne zna na koji je način postradao.

Znade samo ujak Pero i ujna Luca kojima se Zvanić izjadao i otkrio sve — — Znade i ona nevinom krvlju poprskana sveta zastava naša. A ujak Pero znade uveče primiti na krilo Zvanića, miluje ga i tetoši, nježno mu tepajući:

›Mučeniče moj, junače moj!‹ — —

Zvanić pak s nekim nadnaravnim bljeskom u očima šapće:

›Ne žalim lijevice, ujo! Samo kad mi je desnica ostala, pa da visoko digne svetinju našu i ponese je lepršavu na čelu naroda, u onaj sretni i veliki dan, dan slavnog uskrsnuća našega — — —‹

A sada mi kažite, djeco, braćo i prijatelji, nije li naš Zvanić ipak junak ?

Zagreb, 1. VI. 1931.

Ernest Radetić.

Sa puta u Bašku

»Topola« je rezala plavi Jadran, a djeca su zapitkivala za svaki pojav, svako mjesto, svaki otok i pokraj čega smo već prolazili, a što je navraćalo pažnju na se.

Tako je bilo sa domaćima, tako je bilo sa strancima.

Ja sam sjedio na palubi i razmišljavao o svemu i svačemu, upirući pogled na onu vijugastu plavet tamo iza Sušaka.

U to me trgne iz snatrenja moj Miljenko.

— Tata, a gdje je Istra?

Čuo mališ u školi, što je i kako je, pa se na pravome mjestu obnovile spoznaje.

Nijesam dospio odgovoriti, jer je kraj nas sjedilo dvoje čeljadi, koje je pokunjeno zagledavalo čas u jednu, a onda opet na istu stranu, gdje se uzdiže ponosna Učka. Dječji glasić dopro je i do njih. One bore na licu stale se rastezati i jedna je nastala iza druge, kao da se slila u laku rumen, koja osvježava. Celo i lice i oči zacakliše.

Što se je sve odigralo u njihovim dušama, ne znam, ali brzo je to na očigled burkalo sree u časnoj starosti i poletnom mladome dačetu.

Dječaćić mi je nadugo i na široko pripovijedao, kako su mu ova dvojica rekli, da su Istrani, pokazali, gdje je Istra i napomenuli njihove patnje i boli.

— Pa to su naša braća!

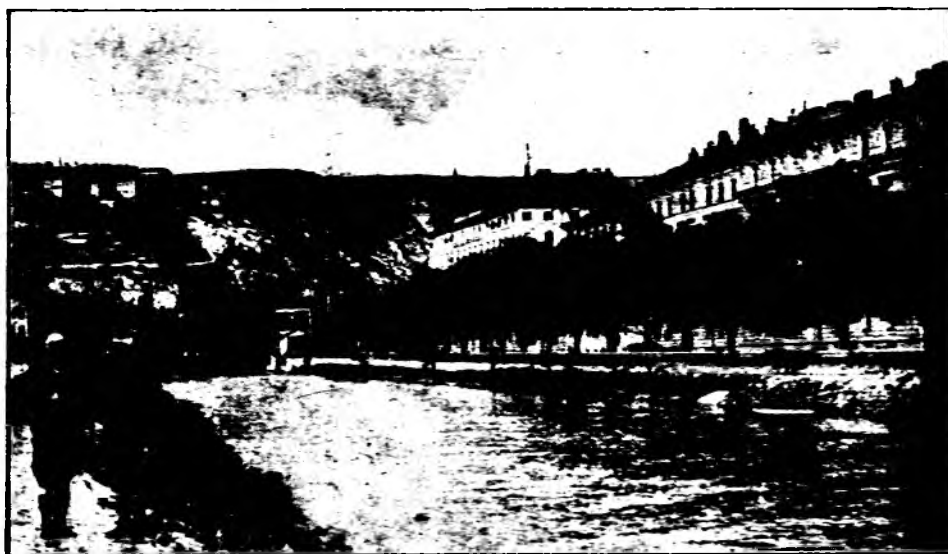
Više nije trebalo, jer to je bio vrhunac svega.

»Topola« je rezala plavi Jadran . . . Sa lica naše braće kapale su suze radosnice, a moja je duša drhtala i tresla se od pritajene tuge.

Osijek

R. F. Magjer.

Lijepa naša Istra

Granica između Italije i Jugoslavije (Rječina, koja dijeli od nas našu braću Istrane)

Posljednja knjiga

Otkako je Pre Šime otišao iz sela nije u onoj osamljenoj kapelici na raskršću nikada gorjela svijeća. Zapovjednik posade dao je ugaziti »vječno svijetlo« i ukloniti sve slike i kipove sa oltara »Blažene Gospe«, što su ih podarili crkvi iseljenici iz onoga kraja. Crkvice ostala je pusta i otvorena, dok nije naposljetku u nju ušla straža, koja je tu stražarila, njetila vatru, kuhala i spavala. Seljani su suznih očiju gledali to svetogrđe i sa nekom vatrom u očima posmatrali vojnike, koji bi unutra vikali i pjevali, dok su starice samo pogledavale u nebo iščekujući prst božji, koji će neminovno stići grditelje kuće Božje. Djeca nisu već ni prolazila pokraj crkvice, bojeći se bahatih vojnika, koji bi im pretraživali torbice, oduzimali knjige i čuškali ih kad bi im našli po koju hrvatsku knjižicu ili molitvenik »Oče budi volja Tvoja«.

Tako je potrajalo do onog dana kad je straža iselila u obližnji gradić. Otada sastajala su se u crkvi djece iz triju sela. Bila je to njihova zbornica i čitaonica. Na malom stóčiću u sredini sjedio bi njihov voda Tone, dok bi ostali posjedali na zemlju, uz vlažne zidove oltara Blažene Gospe, i slušali njegovo čitanje i njegove pouke.

— Oduzeli su nam sve! — govorio je Tone jedne kišljive večeri svojim drugovima. — Nemamo više ni knjiga ni molitvenika na našem jeziku, a jedini »Razgovor ugodni«, koji je još bio ostao u selu, sakrio je Pre Šime prije svog odlaska. Tražio sam ga dugo i naposljetku našao u sjeniku našeg susjeda. Pored mene i vas ne zna za nj niko, a i ne smije da znade . . . . Vi znate i zašto . . . . Vojnici bi nam užgali krov nad glavom, pozatvarali bi nam roditelje a nas bi mučili na sto načina. Tajna treba da nam bude svima sveta . . . .

Uto izvuče Tone iz njedara debelu požutjelu knjigu i digne je u vis: — Evo je! . . . Jedina još u našem kraju!

Djeca se zagledala u knjigu razgrogačenih očiju i sklapajući ruke zahvaljivala Bogu, što im je očuvao bar jednu knjigu, iz koje će moći čitati lijepe pjesme u materinjem jeziku.

Tone se uspravi, rastvori knjigu i počne čitati:

»Veseli se Bosno, zemljo ravna,

Koja jesi na glasu odavna . . . .«

Pred crkvicom se u taj čas začuo žamor. Djeca protruše. Tone zatvori i baci naglo knjigu kroz prozorčić.

U crkvicu nahrupiše vojnici:

— Što se ovdje radi? — zapita osorno jedan od njih.

— Kiša, gospodine, pa se ovdje sklonismo, da ne pokisnemo, — do-
sjeti se dječak, koji je sjedio prvi do ulaza.

— Kiša? . . . Bila je, al sad je više nema! — nastavi drugi vojnik skidajući pušku s ramena. — Kiša! . . . Hm! . . .

Djeca poustaše, izidoše iz crkvice i upraviše na tri strane k svojim selima.

Tone obide crkvicu, potraži knjigu, koja je ležala u kaljuži, turi je u njedra i potrči za drugovima.

— Stoj! — vikne mu vojnik, koji je stajao na vratima crkvice. — Natrag!

Dječak se okameni, ali se u isti čas do-sjeti što mu je uraditi. Potrčavši prema vojniku, zape hotimice nogom o kamen i sruši se na zemlju. Uto izvuče jednom rukom košulju a drugom knjigu iz njedara i spusti je na zemlju.

Vojnik mu se približavao, al mu on sada i brže potrči u susret sav zaprljan, poderan i okrvavljen:

— Evo me, gospodine! — reče plačući od boli goropadnom vojniku.

Vojnik ga pretraži a onda odgurne nogom:

— Idi skote, i da mi nijeste više ulazili u ovu spilju.

Mali se vrati hineći da traži neki izgubljeni predmet, a onda se sagne, dohvati knjigu, turi je žurno u njedra i šepajući upravi k selu.

Od toga dana ostala je crkvica i opet pusta. Niko se nije više usudio da u nju uđe.

Istom onda, kad se pročulo, da su vojnici otišli iz grada, sastaše se djeca ponovo u svojoj zbornici.

Noć se spuštala. Ivanjdan. Tone je sjedio na svom stōčiću i čitao pjesmu o Sibirjanin Janku. Do njega je gorjela mala voštanica i bacala svoje slabo svijetlo na blijeda lica malih slušača, koji su gledali otvorenih ustiju u svoga vođu i gutali svaku njegovu riječ.

Na obližnjem brežuljku gorio je krijes. Pri vatri vidile se glave vojnika, koji su kundacima gonili djecu. Djeca potrčaše nizbrdo upravljajući k crkvici. Vojnici za njima. Crkvica se napunila djece. Plaču i zovu u pomoć svoje roditelje.

— Napolje nitkovi! — rikne vođa straže, koji je uto dotrčao, mašuć pred crkvicom golom sabljom.

Djeca nahrupiše na vrata.

— Ni makac dalje! Zapalićemo vam krijes nad glavom, da upamtite taj vaš Ivanjdan! — žestio se dalje mrkonja bacivši nekakvu goruću baklju na drveni krov crkvice.

Krov plane! . . . Djeca vrisnuše.

Tone skoči dižući u rukama knjigu.

Vojnik prihvati knjigu i dok je ogledavao provališe djeca kroz vrata i odjuriše u noć.

Jedini Tone ostao je kao prikovan uz vojnika:

— Evo me, sudite mi i spalite ovu posljednju knjigu u našem selu, al nećete dušu seljana, nećete dušu naroda moga, jer je ona vječna . . .

Vojnik ga začudeno pogleda i bacivši knjigu na gorući krov otsječe resko:

— Pas si ko i tvoji seljani! . . . Šibaj!

— Tone odmagli u noć, a narednog dana u šumu i dalje preko granice . . . . .
Jos. A. Kraljić.

Djeca su se bojala

(Povodom desetgodišnjice odlaska Italijana iz Dalmacije).

Svi, sav grad, svo ostrvo govora-hu tog dana samo o njima, Italijanima, koji su ravno pred deset godina, na taj dan, 19 travnja, napustili ostrvo, koje su držali u svojoj vlasti oko dvije i po godine. Dodoše neprimjetno, odoše još neprimjetljivije. Ušuljaše se a zao spomen ostaviše za sobom

Taj dan, spomen na desetgodišnjicu njihova odlaska, svečano se je proslavio na cijelom ostrvu. Sav grad iskićen zastavama, sagovima, cvijećem i zelenilom. Zvona su zvonila, orila se puenjava iz prangija i mužara. Na svim stranama vesela i nas mijana lica, pjesma i svirka. Po crkvama se služila svečana blagodarenja. Ljudi odjeveni u prazničko ruho. Svečan nadasve svečan bijaše taj dan, velik, zavjetan kao što su dani kad ostrvljani slave spomen oslobođenja od Turaka, ili od kuge, zemljotresa, skakavaca i drugih zala i pokora Božjih, koje su, u raznim vremenima, bičevale ostrvo.

Oni koji su upamtili ono crno doba, moguće najernije u povijesti ostrva italijansku okupaciju, prepričavali su jedan drugome sve što se je u ono vrijeme zbivalo. Mladi, najmladi, pak, koji italijanske okupatore ne upamtiše, ili koji ih se sjećaju tek kroz san, slušali su od svojih starijih sve same tužne i crne priče. Proganjanja, požari, bičevanja, zatvori, ispremlaćivanja, jauci, vrisak . . . . Pakao. I ti mališani umaštali su o njima u svojoj djetinjoj svijesti jezivu sliku kao o nekim nečastivim bićima, sličnim Divljanima iz narodne priče, koji imaju jedno oko navrh glave, kozju kostrijet po tijelu, ptičje pandže na prstima; koji jedu ljudsko meso . . .

I Istroslav i Jadranka, brat i seka, pozorno su slušali od svojih starijih sve ono što se je na njihovom ostrvu dešavalo otrag 10—12 godina . . . Ljudima su branili da se javno sastaju, da čitaju svoje knjige, da se na glas Bogu pomole, da govore svojim jezikom, da se uče u školi na svom materinjem jeziku. Bičevali su ih, tukli, zatvarali . . .

Pa ta dva mališana, ne mogavši pojmiti što je Italijane zaista moglo rukovoditi da pritisnu naš živalj na ostrvu, pomišljahu, da su oni,

Italijani, sve to radili pošto su bezvjerci, krvoloci, natražnjaci. Zamisljali su ih ljudima koji, bez daljnega, brane pristup u crkvu s toga što su protiv Boga. ne dozvoljavaju polaženje škola s toga što su protiv prosvjete . . . .

* * *

Pred sumrak razlijegnu se sokakom glas malog Istroslava: »Doći će ti Talijani!« Podviknuo je Jadranki njen brat, da bi je od nečega odvratilo.

»Neće, ja ću biti dobra«. Odvratila je djevojčica nekud prestrašenim glasom.

Njihov stariji brat Zadroljub, koji je sve to čuo, opazi da je njima od spomena Italijana pri duši moralo biti tako nelagodno kao njemu. dok je bio manji, kad bi čuo ime hajduka, razbojnika, Turčina, tenca, macića ili gusara.

Bauci . . . Imali su ih svi narodi za svih vremena. Samo po čemu narod umašta slike svojih strašila? pomisli Zadroljub.

Stajao je do prozora izgledom na more. S polja, iz grada, čula se huka od glasova pjesme, zvukova glazbe i pucnja iz prangija. Narod zanesen veseljem nije prestajao da daje oduška svom raspoloženju.

Zadroljubovo oko zabludi u daljinu, u pravcu susjednog ostrva Lastova. I vidio je kako se je zarobljeno ostrvo oertavalo plavičastom linijom na dalekom zreniku. U Zadroljuba se ganu srce. I granu mu suza na oko. I ostao je tako nekoliko časaka pogledom punim nijemog bola uprtim prema zarobljenom ostrvu.

Pa se je ražarilo more od plamenova krijesova, koji kao u jednom određenom času zaplamsaše uzduž cijele obale. Narod je htio da i rasvjetom, vatrom, plamenom baklji i krijesova, uveliča značaj Velikog Dana.

»Vide li oni ovaj plamen veselja? Čuju li oni ovaj urnebes sreće?« Pomisli Zadroljub gledajući udilj u pravcu blizog Lastova. Oblile su ga suze. Dočara sliku kako je sad njegovoj zarobljenoj braći onamo na Lastovu, u Zadru, u Istri dok se oni ovamo vesele . . .

A odnekud, valjda iz susjedne avlije, razlijegnu se glas neke žene: »Pojest će te Talijani . . .«

Začu se vrisak djeteta. Pa ga majka počela miriti, da ih se ne boji, da mu oni ne mogu ništa, da oni nisu strašni, da se je šalila. Dijete je sveudilj vriskalo.

Zadroljub zađe u kuhinju. Do ognjišta je sjedio njegov otac, koji je pri svjetlosti rasplamsale vatre čitao staru Kačićevu »Pismarieu«.

Dječak gotovo tapke ude u čadavu prostoriju. Nešto svečana osjećaše u duši kao da je ušao u posvećeni hram. Jer svi najdublji utisci u njegovoj duši bili su vezani za taj čadavi polumračni prostor. U tom vjeđito zadimljenom prostoru po sve večeri, kraj sanjivog svijetla uljanice, brujala je riječ njegovog oca i njegove majke o vilama, o divovima, aždajama, galeotima, začaranim kraljevnama. Riječ krilatih bajki

je titrala, dok je na kaminu vatra pucketala, a u dimnjaku vjetar hujao. Našto se je, pod silinom vjetra, ponicao lanac o kojemu je visio bakreni lonac.

U jednom ćošku stajali su skupljeni Jadranka i Istroslav.

»Tata, da li se i nas Talijani boje? Straše li i njihove majke nama svoju djecu?« upitaće ujednom Zadroljub.

»Da. Svojoj djeci kažu: ecco te i Croati, što znači: evo ti Hrvata.«

»A zašto se oni i nas boje?«

U starca se trgnu lice na smijeh.

»Valjda im taj strah od nas osta još od onih vremena kad su se s našima bili ogledali na bojnom polju, kod Solferina, Sante Lucije . . . Pa pod Visom . . . Čuda od junaštva naših ljudi događala se. Šaćica naših ljudi obrani se od njih. Naši su se proslavili svojim junaštvom braneći od njih svoj narodni posjed . . . Ali osta u njihovom pamćenju po našem junaštvu strašan spomen. Mi smo im strašila. Pa neka smo.«

»Pa zašto se onda mi njih bojimo?«

»Vi, djeca njih ste se pobojali, umaštavši o njima sliku kao o div-junacima. A ko goloruk ne bi zaprezao pred nožem koji je na nj uperen, pa makar stajao i u ruci najvećeg kukaveca? Nu, djeco moja, nego o drugom da vam govorim. Mi smo se oslobodili njihove vlasti, ali ne i sva naša braća. Mi čak slavimo i desetgodišnjicu njihovog bijega sa našeg ostrva. A kako je našima onamo? . . . Gore, strašnije, no je bilo i nama kad su nama gospodarili. Sve je ono ništa što su nama radili dok su bili ovdje. Ali njih, naše onamo, hoće naprosto da zbrišu sa lica zemlje.«

»A kad će da prestanu njihove patnje?« upitaše djeca suzama u očima.

»Bog je velik. Sve je u njegovim rukama . . . Pravda je spora ali dostižna.«

U to je došla njihova majka, nahranila ih i povelala sobom na počinak.

Starac je ostao uz ognjište, dohvati knjigu, prelista nekoliko stranica i izabere jednu pjesmu o Kraljeviću Marku. Tada, škiljeći u knjigu, počec je da popijeva ispod glasa, unoseći u pjesmu svoje osjećanje puno ponosa, srdžbe, bola i veselja:

» . . . Ljuljnu Marko teškom topuzinom,

»Pa je pušta za njim preko polja . . . «

A djeca koja su ležala u susjednoj sobi uspašavše se pjesmom o Kraljeviću Marku.

(Beograd)

Ljubidrag Garčina,

Medvjed

Došao u selo Talijan i doveo na lancu medvjeda. Djeca se okupila oko tog čudnog svata i stala moliti:

»Dajte nek medo zaplešet«.

Talijan je uzeo u ruke bubnjić i stao po njem udarati a medved se ganuo, dignuo se na stražnje noge i stao skakutati s noge na nogu. Djeca su se smijala i vriskala od veselja. Medo se je brzo umorio i na koncu se posjeo, ne mogući dalje.

Na prozoru se pokazala glava nekog dječaka, koji je povikao:

»Hajde, nek medo još jednom zapleše, bacit ću dinar«.

A Talijan je ponovno udario u talambase i potjerao medvjeda da pleše. Medo se namrgodio i zaurlao. Bio je već star i umoran, ali se ipak postavio na stražnje noge i stao plesati. Kimao je glavom i kada sam pristupio bliže k njemu opazio sam, da je slijep. Njegove su oči bile bijele i bezizražajne. Jadni medo. Što je više njegov gosu udarao i vikao to je on jače skakao.

U to se pojavio gospodin učitelj i rekao Talijanu:

»Čemu mučiš bijednu životinju? Evo ti dinar pa prestani s plesanjem!« Talijan je uzeo dinar i polako otišao.

Tada je učitelj sakupio djecu i rekao im:

»Znadete li djeco, kako se medvjeda uči plesati? To osjećajni i poštenu ljudi ne rade nikada. To rade sami Talijani i cigani. Uhvate mladog medvjeda, kroz nos mu provuku željezni kolut i svežu ga debelim gvozdenim lancem. Nato ga odvuku na limenu ploču, koju prije toga na vatri dobro ugriju, da se sva usije. Medvjed osjeti silnu bol, digne se na dvije noge i kako ga tabani strahovito peku, to skače s jedne noge na drugu. Talijan za to vrijeme udara u bubanj. To se ponavlja svaki dan nekoliko puta kroz više tjedana.

Na koncu postave medvjeda na cestu i stanu udarati u bubanj. Siromašna životinja kada čuje zvukove bubnja pomisli da će opet započeti muke s paljenjem tabana i stane skakutati s noge na nogu, da se ne bi opekla.

A znate li zašto ga oslijepe. To je zato, jer bi medvjed kad ga mnogo muče bio kadar da se baci na svoje mučitelje i rastrga ih. Da se proti tome osiguraju ispale mu usijanim željezom oči i oslijepe ga.

Vidite, djeco, siromašnu životinju! Nekada je taj medo bio slobodan, gospodar guste šume, a danas? Danas mora slijep plesati gonjen bičem Talijana«.

Učitelj je završio. Talijan se nečujno odšuljao sa svojim medvjedom, djeca su zamišljena gledala za njim, razmišljajući u svojim malim glavicama o tom, kako je zlo živjeti u ropstvu i bez slobode. Kako je teško ovom medvjedu u Talijanovoj vlasti. A kako istom mora da je teško čovjeku, razumnom biću, kada izgubi ono što je na ovom svijetu svakom čovjeku najdraže i najsvetije: svoju slobodu.

More

More, more
Ispod gore,
Što si tako sjetno —
Dok nad tobom zvijezde sjaju
I sunce proljetno ?

Što me svilo! —
Gondže milo!
Stisnuli ga jadi,
Jer mu tuga usred luga
Gorde kule gradi.

More, more
Ispod gore,
Što ti j' srce svilo —
Dok nad tobom ptice lete
I pjevaju milo!

Diž'te jedra —
S vaših njedra!
Nek se more budi:
Srušice se gorde kule —
Na istarskoj grudi!

Jos. A. Kraljić.

Postolar i gavan

Neki je gavan imao krasnu palaču i divno uređen stan. U dvorištu njegove kuće stanovao je u jednoj maloj sobici siromašan postolar, koji je marljivo radio od ranog jutra do kasne večeri. neprestano pjevajući i fućkajući. Poznavala ga je sva okolina i svi su ga smatrali sretnim čovjekom.

Dok je tako siromašni postolar veselo pjevao, sjedio je bogataš u svom stanu i razmišljao kuda bi bolje spremio svoj novac. Uvijek se je bojao, da mu ga ne bi tko ukrao ili da ga ne bi možda izgubio.

Po čitave noći nije spavao. Sjedio bi za pisaćim stolom i s olovkom u ruci računao. Kada bi granulo ujutro sunce lijegao bi izmoren i neispavan u krevet, ali opet ne bi mogao spavati, jer ga je već bunio ranoranilac postolar, koji je nabijao kalupe i uz to veselo pjevao.

Bogati je gavan jednoga dana pozvao k sebi siromašnog postolara i rekao mu:

»Evo ti, siromašni čovječe, velika svota novaca, da se ne trebaš više mučiti i boriti za koru kruha. Ali molim te prestani pjevati, jer ja ne mogu spavati.«

Siromašni se je postolar izvanredno razveselio kad je vidio tako veliku svotu novaca. I lijepo se je zahvalio svom dobročinitelju bogatašu.

Ali kada je na večer legao da će spavati san mu nije htio na oči. Čitavu je noć razmišljao o tom kuda će s tim silnim novcem. I svaki čas se ogledavao u strahu, da se ne bi došuljao kakav lupež da ga orobi a možda i umori.

I od tada nije više pjevao, nego je bio vazda u brizi.

Jednoga dana podje on gavanu, položi mu na stol sav novac i reče:

»Gospodaru, uzmite svoj novac, da bi se sreća mogla opet povratiti u moju dušu.«

Tako se je i dogodilo. Otada je postolar ponovno pjevao marljivo krpajući cipele, a noću je spokojno i bez straha spavao.

Krupna tuča. Veličina pojedinih zrna tuče i samim je učenjacima jedna zagonetka, koju ne mogu tako lako odgonetnuti. Glavna im je poteškoća u tom, što se zrno tuče, kada padne na zemlju razbije u više komada, pa je teško osvjedočiti se o istinitosti pripovijedanja ljudi, koji višeput tvrde, da su vidjeli neobično krupnu tuču.

Do sada izgleda najvjerojatnijom vijest o tuči, koja da je padala godine 1928. dne 6. lipnja u mjestu Potter u državi Nebraski u Sjevernoj Americi. Tamo je navodno padala tuča čija su pojedina zrna bila velika kao naranče.

Druga ne manje krupna tuča pala je godine 1929. dana 1. kolovoza, u blizini mjesta Hartforda. Pojedina su zrna bila velika kao kokošje jaje, pa i veća, što su dokazali pojedini očevici, koji su neka zrna čak i fotografirali.

No svakako je najzanimljiviji izvještaj dvaju misijonara, koji kažu, da su godine 1914. doživjeli u Kini takovu tuču, kakova valjda nigdje na svijetu nije nikad poslije, a vjerojatno ni prije, padala. Pojedino je zrno kažu, vagalo čitavih pet kila.

Neki obrtnik iz njemačkog mjesta Heidelberg pripovijeda, da je god. 1925. tamo padala takova tuča, da su mu nekoji komadi teški i do tri kile probili crijepove na krovu i pali kroz strop u sobu. God. 1829. pala je u španjolskom selu Carlozi neobično krupna tuča, koja je rušila krovove svojom snagom i težinom.

KITAJSKI ZID. Kitajski zid ili kako ga Kinezi sami nazivaju »van-li-čang-čong« je najveća zgrada na svijetu. Dugačak je 2450 kilometara. Gradjen je davno prije rođenja Kristova a završen je oko god. 300. prije Krista. Sav je iz kamena tek je tu i tamo u njemu ponešto gline i opeke. Visok je 16 a debeo 8 metara. U njem je ugrađeno 25000 kula sa 150000 prozora. Od tih je kula ostalo do danas još njih 20 hiljada što je dokazom kako su čvrsto bile gradjene kada su izdržale ravni 2200 godina.

Kitajski zid je bio od velikog značenja ne samo za Kitaj nego i za Evropu. Taj je zid naime obranio Kitaj od navala silnih mongolskih horda, ali je bio i razlogom, da su te silne horde, ne mogući preko toga zida upasti u Kitaj, krenule na zapad i preplavile svu Evropu. Kako je poznato i u naše su krajeve dohrlile te horde prvi put pod Atilom, pa kasnije pod Džiginskanom i nasljednikom mu Batukanom.

Kad su drugiput provalili u naše zemlje potjerali su ih Hrvati a na čelu im braća Kres, Kupiša i Rak.

GLASOVITI KROJAČI. Pravi krojač je velik umjetnik. Jer nije šala skrojiti jedno odijelo tako savršeno, da se na njem nigdje a ma baš nijedan nabor ne pojavi, da bude štono riječ, ko saliveno. U Parizu živi jedan glasoviti krojač Poiret, koji stvara modu. On napravi jedan nacrt i po njem skroji odijelo, a sav svijet za čas stane nositi onakva odijela, kakovo je on skrojio.

Ili na pr. glasoviti krojač engleskoga prestolonasljednika. Kažu da je najbolji krojač na svijetu. Zato nije badava proglašeno, da je engleski prestolonasljednik najelegantnije odjeveni čovjek na kugli zemaljskoj, a to ima da zahvali svome krojaču.

Ali nemaju samo Englezi i Francuzi savršene umjetnike-krojače. Proslavio se posljednjih dana i jedan naš čovjek, jedan naš brat iz Trsta. Čitamo u francuskim novinama, da je naš brat A. Slavec koji sada živi u Zagrebu na međunarodnoj izložbi u Nici dobio za svoje krojeve zlatnu medalju i najviše odlikovanje »Grand prix« što znači, da su između tisuća i tisuća krojača iz cijeloga svijeta njegovi krojevi bili pronadjeni kao najljepši i najbolji.

Dakle, kako rekosmo, dobar krojač je i dobar umjetnik.

VEDRO PROUZROČILO RAT. U stara vremena znali su razni kraljevi navijestiti jedan drugome rat istom za kakvu god malenkost. Kada danas o tome čitamo čudimo se, kako su ljudi mogli biti tako ludi, pa proljevati krv za takve trice.

God. 1006. dok je još Italija bila razdijeljena na razne male kneževine i vojvodine, dogodilo se da su dva vojnika iz države Modene prebjegla u državicu Bolognu. Da im bijeg lakše uspije oni su uzeli jedno vedro i prošli mimo stražara, koji je čuvao granicu, pretvarajući se kao da idu po vodu. Na taj im je način uspjelo prebjeći preko granice a za uspomenu su odnijeli sa sobom i vedro.

Ali Bologna nije bila s time zadovoljna. Pisala je vladaru Modene oštro pismo, tražeći da joj se odmah vrati ukradeno vedro. Ali Modena nije htjela da joj se takova pisma zbog jednog pišivog vedra pišu, pa je odgovorila još oštrije i izjavila da vedro ne će vratiti.

Nastala je žestoka pismena prepirka, koja je završila time, da je Modena navijestila Bologni rat. Naskoro su započele krvave bitke, vojnici su plijenili zemlje i gradove, mučili i ubijali nedužne ljude, a sve zbog jednog nesretnog vedra.

Borbe su trajale mnogo godina, jer nijedna država nije mogla pobijediti. Da se taj bratoubilački rat završi sporazumjele su se države da će pozvati sardinskog kralja neka bi posredovao i riješio prepirku. Kralj se umiješao, i izrekao svoj sud u korist Modene. To pak nije bilo po volji Bologni, koja je odlučila da kazni i samog sardinskog kralja, što joj je nedugo zatim uspjelo. Njeni su vojnici uhvatili u zasjedi kralja i bacili ga u tamnicu. Otac sardinskog kralja njemački kralj Henrik II. nudjao je Bologni otkupninu. Rekao je da će dati tako dug zlatan lanac, kako su duge granice države Bologne ako mu oslobode sina, ali Bolonjezi su se htjeli osvetiti kralju, pa su ga držali u zatvoru pune 22 godine, dok nije umro.

Borbe između Bologne i Modene trajale su godine i godine, sve dok se obe države nijesu toliko iscrpile da su morale položiti oružje i jedna i druga

Evo što je sve prouzročilo to jedno vedro. Danas je to vedro izloženo u općinskom muzeju u Modeni gdje ga svaki posjetnik može za male novce pregledati.

FILIJALA POŠTANSKE ŠTEDIONICE U ZAGREBU

PRIZNANICA

na iznos od _____ Din. _____ p.

slovima Dinara

uplaćen danas
na ček. račun br.

Ime vlasnika ček. računa: **36.855**

Ernest Radetić urednik „Istre“ i „Malog Istranina“
Zagreb, Boškovićeve ul. 20.

Uplatni br. po dnevniku _____

Polja službenika

FILIJALA POŠTANSKE ŠTEDIONICE U ZAGREBU

IZVJEŠTAJ

vlasniku čekovnog računa

Iznos od _____ Din. _____ p.

uplatio je

Popunjara uplatilac.

Ime
uplatioca

u korist ček. računa br.

36.855

Ernest Radetić urednik „Istre“ i „Malog Istranina“
Zagreb, Boškovićeve ul. 20.

Dana

Obr. br. 106 Š.

FIL. POŠTANSKE ŠTEDIONICE U ZAGREBU

TEMELJNICA

za knjiženje

Iznos od _____ Din. _____ p.

Uplatno je _____

Popunjara uplatilac.

na ček račun br.

36.855

Uplatni br. po dnevniku _____

Ovaj dio ostaje kod Štedionice i na njemu se ne vrše saopćenja vlasniku čekovnog računa.

Prostor za saopćenja vlasniku računa

Mjesto za
marku
od 0.50 d.

Ovom čekovnom uplatnicom može izvršiti uplatu na blagajnicama Poštanske Štedionice ili njenih filijala ili na svima poštama u Kraljevini Jugoslaviji svako lice do neograničene svote i bez dokaza istovjetnosti.

Popunjavanje uplatnice vrši sam uplatilac i to ili rukom (samo mastilom), ili štampanjem ili pisacom mašinom. Priznanicu potvrđuje blagajnica Poštanske Štedionice ili pošta i vraća je uplatiocu. Datum na uplatnici mora odgovarati danu uplate.

Priznanica je potpun dokaz izvršene uplate za račun vlasnika čekovnog računa kad je snabdjevena uplatnim brojem, potpisom ovlaštenog službenika pošte ili Poštanske Štedionice, i otiskom žiga.

Nejasno popunjene, poderane, uprljane, ispravljene ili brisane čekovne uplatnice pošte ne smiju primati

Škrtac

Živio tako u nekakom selu stari jedan škrtac. Nепrestano ga progonila misao, da će mu netko ugrabiti blago. Zato je jedne noći pokupio sav novac, strpao ga u vrećicu i zakopao na vrtu, duboko u zemlju.

Danju je malo jeo i još manje pio, samo da što manje potroši. Noću je pak nепrestano mislio na svoj zakopani novac. Često se je puta znao odšuljati u vrt da pogleda je li još novac tamo netaknut.

Jednoga ga je dana susjed opazio kako čeprka po vrtu i pregledava novac, pa kada se vratio u kuću susjed mu odnio pare. Možemo si zamisliti, kako je zaboljelo škrtca, kada je ustanovio, da mu je netko ukrao novac. Sjeo je beznadno na zemlju i stao tužno jadikovati i uzdisati. Uto je prošao mimo njega nekakav stranac i upitao ga:

»Čemu plačeš, čovječe!«

Škrtac mu je ispričao svoju nevolju, kako mu je netko ukrao blago.

»A gdje si čuvao novac? pitao je dalje stranac.

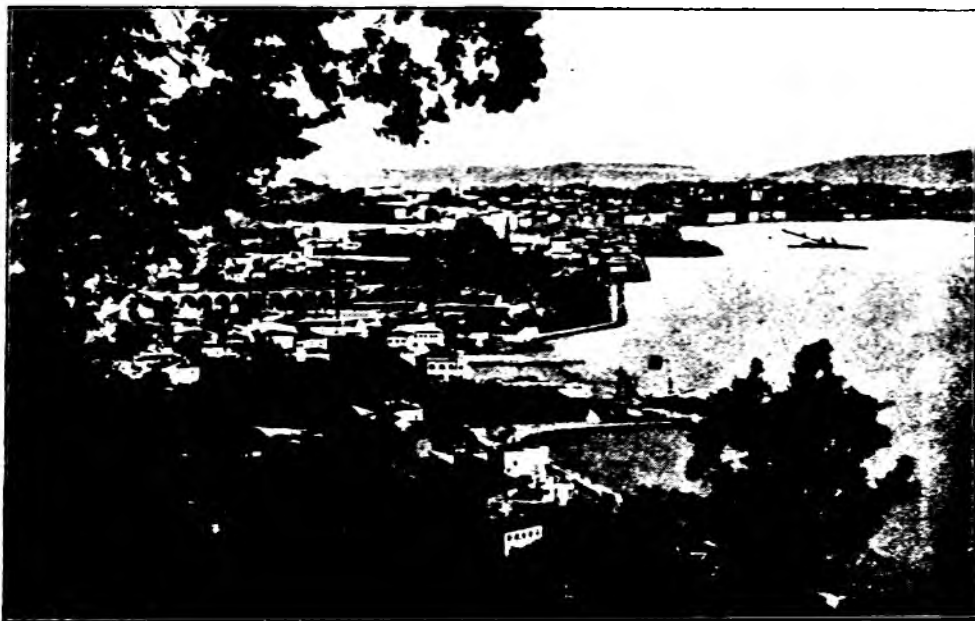
»Ovdje sam ga bio zakopao u zemlju. Upravo pod ovim kamenom«, plačući odgovori škrtac.

»Zašto nijesi novac držao u kući uza se, da ti posluži, kada ga trebaš?«

»Ta nijesam ga nikada dirao«, uzdahne škrtac, »čuvao sam ga!«

»Tako?« začudi se stranac, »eh, pa onda ne plači toliko. Uzmi veliki kamen, ukopaj ga u zemlju i umišljaj si, da je ono novac pa će ti srce biti opet na mjestu. Jednaka ti korist od jednoga i od drugoga«. Tako reče stranac i veselo nastavi svoj put.

Lijepa naša Istra

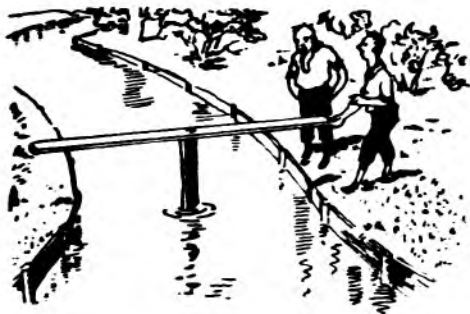
Trst gledan iz Barkovlja

VESELI KUTIĆ

Dobri druzi

I.

Fran i Jurić, vazda dobri druzi
Prek potoka htjeli daskom poći
Jurić junak, koji bolje puži
Otisne se i baš prvi skoči

II.

Franić stoji i veselo gleda
Kako Jurić na brvi se skliže
Pa zapljeska: »Baš ti ova vrijedi!
I primakne potoku se bliže

III.

Kad li što je? Što to tako lupat
To je Jurić zahvatio druga
Jadni Franić već se bome kupa
Zlobni Jurić još mu se i ruga

Sjeti se svakom prilikom

„MALOG ISTRANINA“

Daruj koliko možeš u fond!

**Vlasnik, izdavaš i odgovorni urednik: Ernest Radetić, Zagreb, Boškovićeve
ulica 20. — Tiskara C. Albrecht (P. Acinger), Zagreb, Radićeve ulica 26.
Za tiskaru odgovara Petar Acinger, Zagreb, Gundulićeve ulica 22a.**
